

Wie zaait, zal oogsten

Het belang van de Europese Unie voor een gezonde Nederlandse economie

© maart 2012

Disclaimer en dankwoord:

Dit rapport is geschreven voor The Greenery. Het is bedoeld als kennisbron en discussiestuk in een tijd waarin de steun voor Europese integratie onder druk staat. De verantwoordelijkheid voor de inhoud ligt bij de auteurs. Zij willen een aantal externe personen die een bijdrage hebben geleverd aan de totstandkoming van deze studie bedanken: Hans van Es (Dutch Produce Association), Nico de Groot (Universiteit Wageningen- Landbouw Economisch Instituut), Anneke van de Kamp (Productschap Tuinbouw), Wim Moningka (Productschap Tuinbouw), Ingeborg van Tilborg- van Loon (Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie) en Herman Versteijlen (Europese Commissie).

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Samenvatting	7
1. Inleiding: het is de schuld van Brussel	9
2. Europa: veiligheid en welvaart voor de burger	11
Veilig en vertrouwd Europa	11
Economische voorspoed	12
3. Meer Europese integratie: essentieel voor het Nederlandse bedrijfsleven	15
Vrij verkeer van goederen	16
Vrij verkeer van diensten	17
Vrij verkeer van kapitaal	17
Vrij verkeer van arbeid	18
4. Stimulerend Europees beleid is noodzakelijk	21
Genoeg te eten dankzij het Europees landbouwbeleid	22
Steun voor arme regio's versterkt de economische groei en infrastructuur	23
Meer onderzoek en innovatie voor een duurzame toekomst	24
5. EUROpees geld	27
Eurocrisis	27
6. Een maatje groter in de wereld	31
Samen staan we sterker	31
Via internationale handelsregels worden nieuwe markten geopend	32
Export van Europese standaarden	32
Europese hulp en handelsrelaties voor armere landen	33
7. Conclusie: het Nederlandse belang in Europa	35

Voorwoord

Er verschijnen regelmatig kritische geluiden over de Europese Unie. Door de huidige economische situatie neemt de scepsis alleen maar toe. Het sentiment onder de burgers over het belang van Europa voor de Nederlandse economie is negatiever geworden. Zijn deze kritische geluiden wel terecht? Heeft Europa onterecht een verkeerd imago? Zijn meningen gevoed door populistische uitspraken?

The Greenery heeft Instituut Clingendael, Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen, de opdracht gegeven een onderzoek uit te voeren naar het belang van de Europese Unie en van de Euro voor de Nederlandse economie en voor de groente- en fruitsector in het bijzonder. Hieruit blijkt dat het rendement van ons collectieve lidmaatschap bij de Europese Unie erg hoog is. De Euro en de Europese Unie hebben met name voor het bedrijfsleven veel goeds opgeleverd: minder financiële risico's, uniforme regels, richtlijnen en vereisten en financiële ondersteuning, waar nodig.

Er is een politieke discussie over de toekomst van Europa aan de gang. Met dit rapport wil The Greenery een bijdrage leveren aan het juiste, objectieve informatie-niveau bij haar telers, medewerkers en stakeholders, zodat de meningsvorming over Europa en de Euro zuiver blijft. Maar ook om op goede, inhoudelijke gronden met elkaar over dit thema te kunnen communiceren en deze discussie elders voort te zetten.

Iedere teler, medewerker en samenwerkingspartner van The Greenery zou dit rapport moeten kennen. The Greenery vindt dat zij haar mening nadrukkelijk moet weergeven en het bedrijfsleven mag aansporen de verantwoordelijkheid te nemen om gezamenlijk haar stem voor Europa te laten horen. Die verantwoordelijkheid voelen we. Investeren in de Europese Unie levert onze sector immers een hoog rendement op.

Ik hoop dat dit rapport ook u prikkelt om een positieve stem te laten horen voor de Europese Unie en de Euro.

Philip Smits

Algemeen directeur The Greenery

The Greenery is een toonaangevend internationaal groente- en fruitbedrijf. We leveren jaarrond een compleet en dagvers assortiment groente, fruit en paddenstoelen aan onze klanten: supermarkketens, groothandelaren, cateraars en de verwerkende industrie. The Greenery heeft vestigingen in Nederland, België, Spanje, het Verenigd Koninkrijk, Polen, Italië en de Verenigde Staten.

Samenwerking staat centraal in de visie van The Greenery. We doen dit omdat we ervan overtuigd zijn dat we hiermee iets bereiken: gezonde business. Vandaar dat ook met betrekking tot dit onderwerp The Greenery de samenwerking opzoekt met haar achterban in de sector.

Samenvatting

Dit rapport laat zien dat ons lidmaatschap van de EU erg gezond is voor de Nederlandse economie. De groente- en fruitsector heeft in het bijzonder veel geprofiteerd van de interne markt, de Euro, en de veiligheid en stabiliteit die de EU ons heeft geboden. Hierdoor kon de handel opbloeien en is Nederland inmiddels de grootste groente-exporteur van de wereld. Ook de export van fruit verviervoudigde in de afgelopen 20 jaar. Dit heeft veel werkgelegenheid opgeleverd en in het licht van de huidige economische crisis lijkt het dan ook verstandig om nu verder stappen te maken in het Europese integratieproces; wie zaait, zal oogsten!

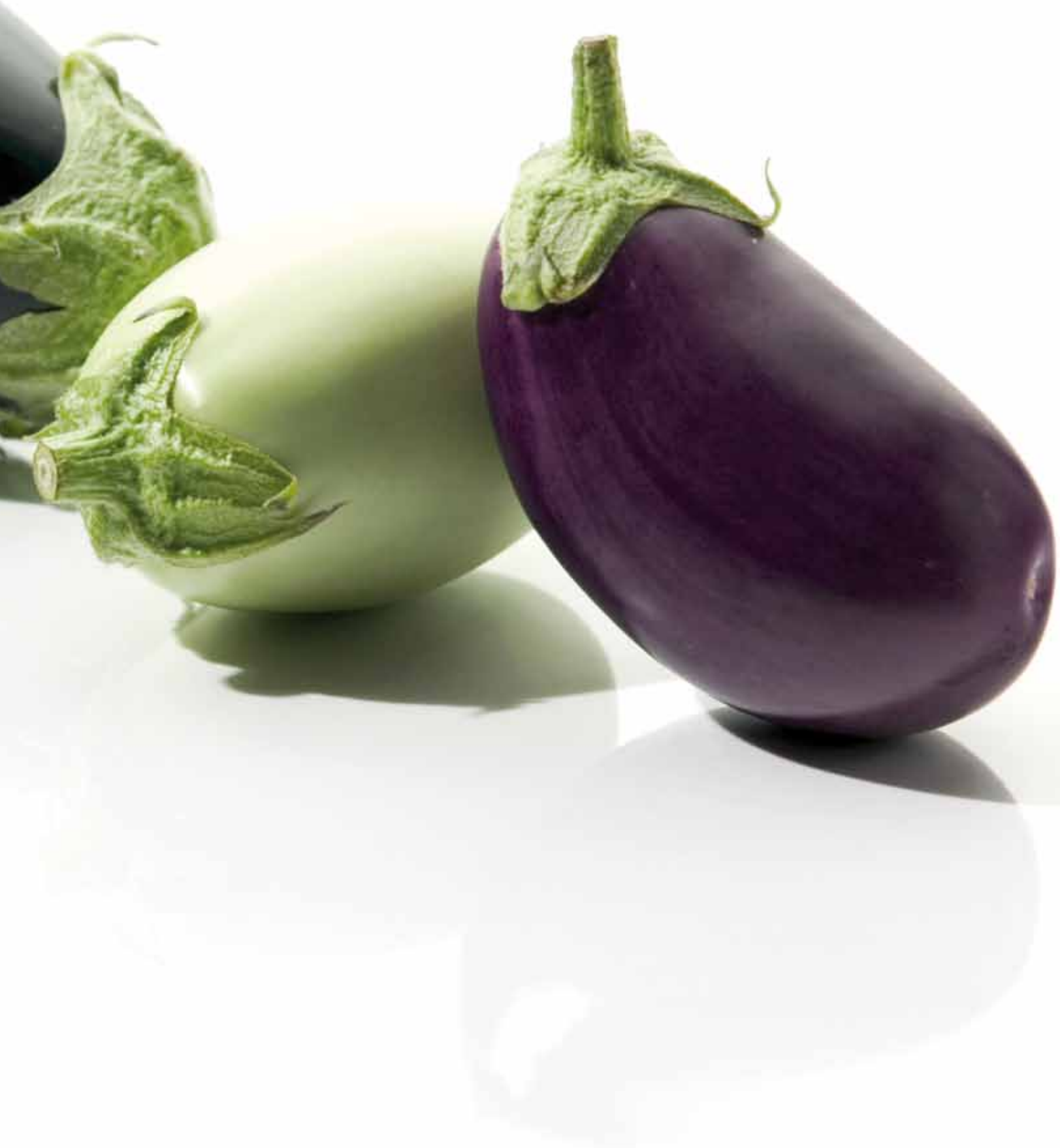
Het vrij verkeer van goederen, diensten, kapitaal en arbeid heeft handelsbarrières tussen EU lidstaten sterk verminderd. Europese regelgeving op het gebied van voedselveiligheid, milieu en arbeidsomstandigheden zorgt voor een eerlijkere concurrentie. Er kunnen nog verdere stappen gezet worden om de markt nog vrijer te maken en EU regelgeving te verbeteren, bijvoorbeeld door deze beter te laten aansluiten bij de productieketen. Ook de handhaving verdient meer aandacht, zoals bleek tijdens de EHEC crisis.

De EU beschikt over een relatief bescheiden budget van minder dan 1% van het EU Bruto Nationaal Inkomen. Dit geld wordt vooral geïnvesteerd in de landbouw, het versterken van de infrastructuur van achtergebleven regio's en onderzoek om tot nieuwe innovaties te komen. Als de douaneafdrachten aan Brussel van luchthaven Schiphol en de Rotterdamse haven (dit zijn EU gelden) niet meegerekend worden, dan betaalt Nederland net iets meer, dan dat het netto terugkrijgt; niet gek voor een rijke lidstaat die veel heeft aan de Europese investeringen. Armere gebieden die met Europees geld sterker worden kopen bijvoorbeeld vrijwel meteen meer Nederlandse producten als ze welvarender worden en ook onze landbouwsector en universiteiten profiteren van de gelden door de goede organisatiegraad en wil om te innoveren.

De Euro heeft veel extra stabiliteit gebracht en reduceerde de kosten voor financiële transacties. De export van groente en fruit naar Italië, Spanje en Frankrijk steeg gigantisch na de invoering van de Euro, terwijl deze landen zelf veel produceren. Teruggaan naar nationale munten zou dramatische gevolgen hebben voor de export en ook voor onze spaartegoeden en pensioenen.

Via Europa kunnen Nederlandse exportbelangen ook beter worden behartigd op wereldschaal. De EU spreekt met één stem in de Wereldhandelsorganisatie (WTO). Het streven is om de vaak hoge Europese standaarden voor voedselveiligheid, milieu en arbeid in internationale verdragen vastgelegd te krijgen. Dit gebeurt ook met Europese initiatieven van het bedrijfsleven, zoals de EurepGAP richtlijnen voor voedselproducten, die aan grote supermarktketens worden geleverd en die in 2007 zijn omgedoopt tot GlobalGAP richtlijnen. De Europese standaarden dragen op deze manier niet alleen bij aan een betere wereld, maar zorgen ook voor eerlijkere concurrentieverhoudingen en een blijvend consumentenvertrouwen.

Nederland heeft duidelijk veel belang bij een continuering van de Europese verworvenheden en een verdere versterking hiervan. Uiteenlopende voorbeelden hiervan zijn: wetgeving op het terrein van veredeling, richtlijnen voor voedselveiligheid die nauwer aansluiten bij de productieketen en beter gehandhaafd worden, een Eurocommissaris voor controle op nationale begrotingen en een verdere liberalisering van (internet)diensten. Door een constructieve opstelling te kiezen, kan Nederland, en daarmee ook de groente- en fruitsector, laten zien dat het verder wil gaan met zaaien op en oogsten van de Europese gronden.

1 | Inleiding: het is de schuld van Brussel

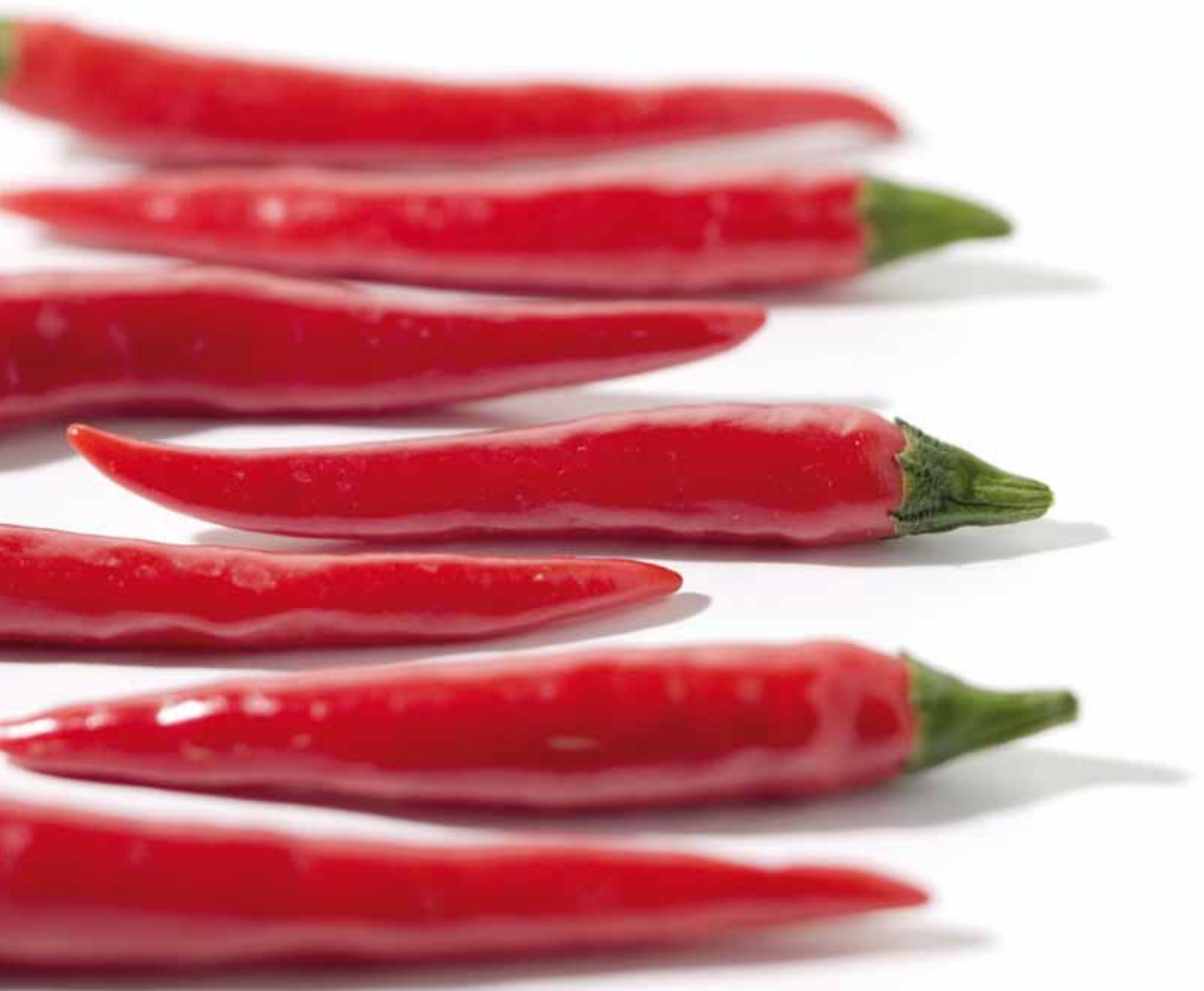
In Nederland staat de steun voor de Europese bestuurslaag en zelfs ons lidmaatschap van de Europese Unie (EU) steeds vaker ter discussie. Dit rapport laat zien dat de Nederlandse economie, en de groente- en fruitsector in het bijzonder, veel te danken heeft aan het Europese integratieproces. Het bedrijfsleven plukte de vruchten van de Europese markt voor goederen, diensten, personen en kapitaal. Zo ging de afgelopen decennia zowel de omzet van luchthaven Schiphol als de totale af- en aanvoer van goederen in de Rotterdamse haven over de kop.¹ In de groente- en fruitsector verwierf Nederland zich een vooraanstaande positie. De tuinbouwsector was in 2009 verantwoordelijk voor 21% van het overschot op de Nederlandse handelsbalans. Nederland is in 2011 8^e op de wereldranglijst van de export van vers fruit en mag zich al vier jaar op rij de grootste groente-exporteur ter wereld noemen.²

De bevindingen van deze studie kunnen worden gezien als een antwoord op veel gehoorde klachten over Brussel, bijvoorbeeld met betrekking tot de veronderstelde bemoeizucht en neiging om overal regels voor te maken. De studie laat zien dat Nederland doorgaans veel baat heeft bij Europese regels en dat er op sommige onderwerpen zelfs behoefte is aan meer bevoegdheden voor Brussel. Dit geldt zeker ook voor de groente- en fruitsector en is het recept om de kwakkelende economie weer vitaal te maken. Als we nu meer Europa zaaien, dan kan later ook meer geoogst worden; net als in de afgelopen decennia.

Dit rapport laat tevens zien dat het economische en politieke verhaal over Europa onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Het beschrijft de voordelen voor de burger en het bedrijfsleven. Het gaat ook in op de Europese investeringen in landbouw-, regionaal- en onderzoeksbeleid. Verder kijkt het naar de gevolgen van de invoering van de Euro, die nu zo onder druk staat. Tevens wordt er gekeken wat Europa voor ons doet op het internationale toneel. Tenslotte wordt op een rijtje gezet welke belangen Nederland heeft in Europa en waar onze regering nog sterker op zou kunnen inzetten om de voordelen van Europa voor ons land te vergroten. De verschillende onderwerpen worden belicht vanuit de groente- en fruitsector.

Box 1: De Europese voordelen voor een sector – Wist u dat...

- ... sinds 1992 (interne markt) de export van groente naar Europese landen verdubbelde en die van vers fruit verviervoudigde
- ... de sector na de invoering van de Euro in 2002 explosief doorgroeide met 300% in de fruit en 90% in de groentesector
- ... ook naar landen die zelf het meeste groente en fruit produceren, Frankrijk, Italië en Spanje de waarde van de export steeg: in de periode 1992-2010 met 251%, waarvan de grootste groeisput plaatsvond na de introductie van de Euro (met 241% in de periode 2002-2010)³
- ... vele Nederlanders door de sterk toegenomen export naar andere EU-lidstaten hun baan indirect te danken hebben aan de EU
- ... het bedrijfsleven juist baat heeft bij meer Europa
- ... Europese wetgeving Europees voedsel een geweldig kwaliteitsimago geeft
- ... de overslag van de Rotterdamse Haven en Schiphol in de afgelopen 10 jaar meer dan verdubbelde
- ... in 2010 74% van de in Nederland geproduceerde groente en fruit naar de Europese markt ging

2 | Europa: veiligheid en welvaart voor de burger

In het dagelijks leven kom je Europa vaak terloops tegen zoals op de labels van een zak chips of de kleur van je paspoort. Wie staat er bij stil dat je mede dankzij de EU kunt kiezen uit een ruim assortiment van producten die in je plaatselijke supermarkt worden verkocht? De voordelen van Europa voor de burger zijn legio, maar hier wordt zelden bij stilgestaan. De EU is vervallen tot een vanzelfsprekendheid en de steun voor het Europees lidmaatschap staat onder druk. Dit is overduidelijk geworden met het Nederlandse 'nee' tegen het grondwettelijk verdrag in 2005. Terwijl in 1990 nog 83% van de Nederlandse bevolking achter het Europees lidmaatschap stond, vond vorig jaar slechts 68% van de Nederlanders de EU een 'goede zaak'.⁴ De meerderheid in ons land is dus vooralsnog voorstander van het Europees lidmaatschap, maar de twijfel neemt toe. Waar berust deze afbrokkelende steun voor Europa op? Hoog tijd voor een inventarisatie van de effecten van ons Europees burgerschap.

Veilig en vertrouwd Europa

Waarom zijn 27 landen gaan samenwerken in Europees verband? Om deze vraag te beantwoorden, is het nodig om een halve eeuw terug te gaan in de tijd. Uit het puin van de Tweede Wereldoorlog ontstond het idee voor een verenigd Europa. Voor de economische wederopbouw van Nederland was samenwerking met haar buurlanden, waaronder Duitsland, van groot belang. Ons omringende landen bouwden nieuwe handelsbelemmeringen op. Ondanks de naoorlogse gevoeligheden die Europese samenwerking met zich meebracht besloot men samen te werken aan een gezamenlijk beleid voor kolen en staal. Deze militair relevante industrieën werden onder Europees toezicht geplaatst. Hierdoor werden de mogelijkheden om wapens te produceren beperkt en werd er een solide basis voor handel in plaats van oorlog gelegd. Daarmee werd de eerste stap in het Europese integratieproces gezet. Later bleek dat dit ook het begin betekende van langdurige en ongekende vrede, veiligheid en stabiliteit in het ooit zo door oorlog geteisterde Europa. Nog nooit eerder sinds de val van het Romeinse rijk was Europa zo vredig als in de afgelopen 60 jaar.

Anno 2011 worden in Nederland de oplossingen voor nieuwe, actuele problemen vaak gezocht in Europees verband.⁵ Om grensoverschrijdende en wereldomvattende problemen op te lossen, zijn we steeds meer afhankelijk van Europese samenwerking. Dit geldt bijvoorbeeld voor het oplossen van georganiseerde misdaad en mensensmokkel en voor de bescherming van het milieu en de voedselveiligheid van consumenten. Zo biedt de EU bescherming voor mens, dier en milieu door overmatig gebruik van gewasbeschermingsmiddelen te verbieden. Alhoewel de gedetailleerde Europese regels vaak worden weggezet als 'bemoezucht' zijn ze doorgaans om goede redenen ingevoerd. Bovendien, de handel is er zeer mee gediend als overal dezelfde regels gelden en als aan producten dezelfde eisen worden gesteld. Buitenlandse consumenten willen immers weten dat bijvoorbeeld onze voedselproducten veilig zijn, en wij Europeanen omgekeerd net zo. Dit vergt Europese regelgeving en handhaving daarvan.

Box 2: Europese Veiligheid

- Europese integratie heeft ons de afgelopen 60 jaar een tijd van ongekende vrede, welvaart en stabiliteit gebracht
- Dankzij Europa kunnen wij erop vertrouwen dat ons voedsel veilig is

Economische voorspoed

Naast het profijt van de vrede en veiligheid die de EU ons biedt, delen we ook mee in de economische voordelen en welvaart die zijn ontstaan door Europese integratie. Nederland heeft als handelsnatie bij uitstek belang bij een open en stabiele Europese economie. Bijna de helft van ons bruto nationaal product (BNP) verdienen wij in het buitenland.⁶ Het Centraal Plan Bureau (CPB) heeft berekend dat elke Nederlander jaarlijks ongeveer 2.000 Euro verdient aan de Europese interne markt, oftewel 33 miljard Euro in totaal.⁷ Ook de toenemende mondialisering en technologische vooruitgang zijn van invloed geweest op onze welvaartsgroei. Voorop staat dat economen niet twijfelen aan het feit dat de Europese interne markt ons grote en ongekende economische voorspoed heeft gebracht.

De EU ziet erop toe dat bedrijven geen prijsafspraken kunnen maken en overheden geen staatssteun geven aan nationale bedrijven. Zo wordt voorkomen dat niet-concurrerende bedrijven kunstmatig in leven worden gehouden. Tijdens de bankencrisis voorkwam de EU bijvoorbeeld dat er te veel steun werd gegeven aan nationale banken en daardoor de markt in evenwicht bleef.

Verder biedt de Europese markt schaalvoordelen en meer concurrentie. Hierdoor kunnen Nederlandse consumenten profiteren van lagere prijzen, hogere kwaliteit en een uitgebreide keuze aan producten. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan goedkopere vliegtickets en een ruimere keuze aan luchtvaartmaatschappijen. Bedrijven kunnen door de Europese markt makkelijker de productieschaal bereiken die nodig is om investeringen terug te verdienen. Een kort overzicht van dergelijke voorbeelden is te zien in de Box 3.

Daarnaast is het dankzij de Europese interne markt aanzienlijk voordeliger en eenvoudiger geworden om door Europa te reizen. Burgers van de Unie hebben recht om te gaan wonen, werken of leren in andere lidstaten. Vorig jaar zijn de regels van verschillende lidstaten over uitkeringen bij werkloosheid, arbeidsongeschiktheid en pensioen beter op elkaar afgestemd. Hiermee wordt voorkomen dat bij verhuizing naar een andere lidstaat opgebouwde rechten voor uitkeringen verloren gaan of dubbel premies moeten worden betaald voor verzekeringen. Hierdoor is het bijvoorbeeld voor de land- en tuinbouwsector gemakkelijker geworden om mensen in te zetten voor tijdelijk seizoenswerk. Omdat deze regels gelden voor ieder land wordt zo ook oneerlijke concurrentie tegengegaan en hebben werknemers minimumrechten.

Box 3: Een aantal voordelen van Europa voor de consument

- De interne markt levert elke Nederlander jaarlijks ongeveer een maandsalaris extra op
- Door EU-maatregelen die de concurrentie bewaken is er een ruimer aanbod van kwalitatief hoogwaardige producten voor een scherpe prijs
- De Europese Commissie kan fikse boetes opleggen bij monopolie-misbruik. Denk hierbij aan de Microsoft case⁸
- De EU pakt ook staatsmonopolies aan.
- De EU stimuleert de groente- en fruitconsumptie in Nederland via het schoolfruit programma met 2,9 miljoen Euro
- Reizen en werken in een andere EU-lidstaat is veel eenvoudiger en vaak goedkoper geworden; denk hierbij aan vliegtickets

3 Meer Europese integratie: essentieel voor het Nederlandse bedrijfsleven

Met de oprichting van de interne markt is een 'gelijk speelveld' voor het bedrijfsleven gecreëerd. Overall in Europa moeten bedrijven aan dezelfde (spel-)regels voldoen, bijvoorbeeld ten aanzien van het milieu. Dit heeft geleid tot nieuwe afzetmarkten voor bedrijven die innovatiever en goedkoper zijn dan concurrenten uit andere landen. Dit zorgde niet alleen voor lagere prijzen voor de consument, maar ook voor sterke bedrijven die konden profiteren van schaalvoordelen. Volgens het Centraal Planbureau (CPB) ligt de Nederlandse welvaart rond de 5% hoger door de Europese interne markt. Dit voordeel kan op termijn zelfs oplopen tot 17%.⁹

De interne markt heeft nog niet alle sectoren bereikt. Voorbeelden hiervan zijn de bouw en verschillende dienstensectoren. Hier liggen de productiviteit en innovatie dan ook lager dan in de Verenigde Staten.¹⁰ Ook is er nog geen gezamenlijk Europees octrooi, waardoor innovatiekosten hier nog verder zouden kunnen dalen.¹¹ Nog een voorbeeld van het ontbreken van een interne markt is dat er in de lidstaten maar liefst 50 uiteenlopende rijverboden voor vrachtwagens in het weekend zijn.¹² In Brussel verzucht men dat dit gelukkig uitzonderingen zijn en dat lidstaten in de huidige economische crisis op andere terreinen, dankzij de interne markt, geen nieuwe belemmeringen kunnen opwerpen.

De Nederlandse groente- en fruitsector profiteerde in het bijzonder van de totstandkoming van de interne markt. Doorslaggevende verbeteringen zijn daarbij het afschaffen van grenstarieven in de jaren zestig, het gelijktrekken van regelgeving voor milieu- en voedselveiligheid vanaf 1980 en het afschaffen van grenscontroles sinds 1985.¹³ Daarnaast hebben de verschillende uitbreidingen van de EU de afzetmarkt vergroot. De meeste lidstaten 'zijn op dagelijkse basis aan te rijden' daar ze binnen de logistieke grenzen vallen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het bedrijfsleven de EU liever vandaag dan gisteren ziet uitbreiden.

De Nederlandse (voedings-)tuinbouw kon door de Europese regelgeving uitgroeien tot topsector van de Nederlandse economie.¹⁴ In 2010 ging 74% van onze groente en 77% van ons fruit naar de Europese markt.¹⁵ De tuinbouwsector en de daaraan verbonden bedrijven zijn goed voor circa 600.000 banen. Dit is bijna 9% van de totale werkgelegenheid. Hieronder zal nader worden ingaan op de effecten van de interne markt, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen het vrij verkeer van goederen, diensten, kapitaal en arbeid.

Box 4: Voordelen interne markt voor de agrarische sector

- De EU is een grote afzetmarkt voor Nederlandse landbouwproducten met 500 miljoen inwoners en een gezamenlijk inkomen van 12.279 miljard Euro
- Handelsbarrières zijn enorm afgenomen door gezamenlijke Europese regelgeving op terreinen als voedselveiligheid
- Dankzij de uitbreiding heeft de sector toegang tot meer werknemers

Vrij verkeer van goederen

Het vrij verkeer van goederen is de meest tastbare verwezenlijking van Europese integratie. Het gaat hierbij om de afschaffing van grenstarieven tussen landen die lid zijn van de EU en om de invoering van gezamenlijke regelgeving. Op dit moment wordt 25% van het BNP van de 27 EU-lidstaten gegenereerd in de goederensector. De handel tussen EU-lidstaten bestaat voor 75% uit goederen. Een getal dat tussen 1999 en 2007 toenam met maar liefst 7,6% per jaar. Uit een recente studie, uitgevoerd door Mario Monti, blijkt dat er binnen de EU nog veel kansen liggen om de interne markt voor goederen te verbeteren door verdere harmonisatie van regelgeving.¹⁶ Dit wordt duidelijk als de Europese interne markt vergeleken wordt met die van de Verenigde Staten. In de Verenigde Staten is de handel tussen de staten als percentage van het BNP 70% hoger dan in de EU.

Ondernemers hoeven dankzij de EU op dit moment voor de meeste goederen nog maar aan één set regels te voldoen. Landen mogen daarnaast geen regels meer invoeren die er enkel op zijn gericht hun markten af te schermen voor buitenlandse producenten. Als gevolg hiervan is het voor landen niet meer mogelijk lagere standaarden te hanteren om goedkoper binnenlandse producten te kunnen aanbieden of juist hogere standaarden te eisen om buitenlandse producten buiten de deur te houden. Sinds 1992 is de export van groente en fruit naar ander EU lidstaten verdubbeld en die van vers fruit verviervoudigd. Ook naar landen die zelf het meeste groente en fruit produceren, Frankrijk, Italië en Spanje steeg de waarde van de export met maar liefst 251%.

Mede op aandringen van Nederland heeft de EU besloten tot relatief hoge standaarden op het gebied van voedselveiligheid, milieu en arbeid. Tevens heeft deze regelgeving geleid tot een hoge kwaliteit van de producten, tot extra productinnovaties en tot een sterk internationaal imago. In de EU is er een volledig geharmoniseerd beleid op deze terreinen, waardoor ons voedsel veilig is, ons milieu relatief schoon en onze arbeidsvoorwaarden menselijk. De Europese Commissie ziet toe op de wijze waarop EU-lidstaten de Europese regelgeving uitvoeren. Indien zij de regels overtreden, kan het Hof van Justitie boetes uitdelen. Dit zorgt ervoor dat Europese regels goed worden omgezet in nationale wetgeving en bedrijven zich in alle EU-landen moeten houden aan afspraken die nodig zijn voor een Europese markt.

Wel is er nog werk te doen om de handhaving van de regels te versterken in de verschillende fases van de productieketen. Dit bleek onlangs weer bij de EHEC-crisis, waarbij een Duitse deelstaat de Europese regels niet goed had uitgevoerd. De gevolgen waren direct zichtbaar. Beschuldigingen aan Spaanse komkommerscheeters bleken ongegrond en ook de gevolgen voor Nederlandse producenten waren groot. Juist zo'n voedselcrisis onderstreept nog eens het belang van eenduidige en streng nageleefde Europese regels.

Voor de tuinbouwsector meer specifiek is verder aangepaste Europese regelgeving aangaande het zogenaamde kwekersrecht essentieel. Hierbij gaat het om bescherming van rechten van tuinbouwondernemers in relatie tot innovatie. De patentwetgeving op plantgerelateerde uitvindingen dreigt het voor de tuinbouw belangrijke kwekersrecht uit te hollen. Het kwekersrecht maakt het nu mogelijk om een reeds beschermde plantvariëteit te gebruiken voor de ontwikkeling van nieuwe plantvariëteiten. Indien dit in de toekomst niet meer mogelijk is wordt innovatie op

het terrein van productontwikkeling geblokkeerd. Daarom is het van belang dat dit in aangepaste EU-patentwetgeving goed geregeld wordt. Over deze wetgeving wordt nu al een paar jaar gesteggeld en daardoor kost het aanvragen van een octrooi in de EU nu elf tot dertien keer zoveel als in de VS en Japan.

Daarnaast is nieuwe EU-wetgeving nodig om het gebruik van nieuwe veredelings technieken toe te staan, die nu ontwikkeld worden, en tot doel hebben het gebruik van gewas-beschermingsmiddelen verder terug te dringen. Hierbij gaat het onder meer om de cisgenese methode, waardoor de genen van bijvoorbeeld de ene appelsoort kunnen worden gekruist met de genen van een andere appelsoort met als resultaat een product dat veel meer ziekteresistent is. Voor de toepassing van deze techniek is algemeen geldende Europese regelgeving noodzakelijk om te voorkomen dat wat in het ene land mag in het andere land verboden is.

Vrij verkeer van diensten

De dienstensector is een belangrijk onderdeel van de economie. Deze omvat sectoren als financiële diensten en pensioenen, vervoer, horeca, consultancy, medische voorzieningen, middenstand en onderwijs. Inmiddels wordt 70% van ons inkomen in de dienstensector verdiend.¹⁷ In de dienstensector bevindt zich 68% van de banen waardoor deze als smeermiddel dient voor andere sectoren zoals de landbouw en industrie. Het is opmerkelijk dat slechts 20% van onze diensten over de grenzen wordt verkocht. We kunnen daarom verwachten dat verdere Europese integratie juist in de dienstensector mogelijkheden biedt voor verdere economische groei. De zogenoemde Bolkesteinrichtlijn (die als doel had een interne markt voor diensten te creëren) heeft hiervoor de eerste stappen gezet. Het daadwerkelijk goed uitvoeren van de dienstenrichtlijn in alle EU-landen kan een groei opleveren van nog eens 1,5%.¹⁸

Volledige liberalisatie van de dienstensector en het creëren van een gezamenlijke digitale markt voor internetdiensten zou 800 miljard Euro kunnen opleveren, oftewel 4.200 Euro per persoon.¹⁹ Een goed functionerende 'e-market' zou rond de 4% extra economische groei kunnen opleveren.²⁰ Om de Europese economie vlot te trekken zijn er dus nog volop kansen door het wegnemen van barrières in de dienstensector.

Vrij verkeer van kapitaal

Door het vrij verkeer van kapitaal kunnen bedrijven een investering doen, een lening afsluiten of een bedrijfspand kopen in een andere EU-lidstaat. Hierdoor is het eenvoudiger geworden om zaken te doen binnen Europa. Ook zijn er regels gekomen die de kosten voor betalingen tussen EU-lidstaten hebben afgeschaft en ervoor zorgen dat betaalrekeningen aan dezelfde eisen voldoen. Er wordt naar gestreefd om het investeringsklimaat in andere lidstaten nog gunstiger te maken. Dit gebeurt bijvoorbeeld door Europese steunprogramma's die de rechtsstaat in verschillende nieuwe lidstaten pogen te versterken. Hierdoor wordt corruptie in deze landen teruggedrongen zodat deze steeds minder een belemmering vormt in de handelstromen en investeringen.

De economische en financiële crisis heeft grote gevolgen gehad voor de wet- en regelgeving rond het vrij verkeer van kapitaal, met name in de bankensector. Door het grensoverschrijdende karakter van deze crisis spelen maatregelen van afzonderlijke lidstaten geen grote rol van

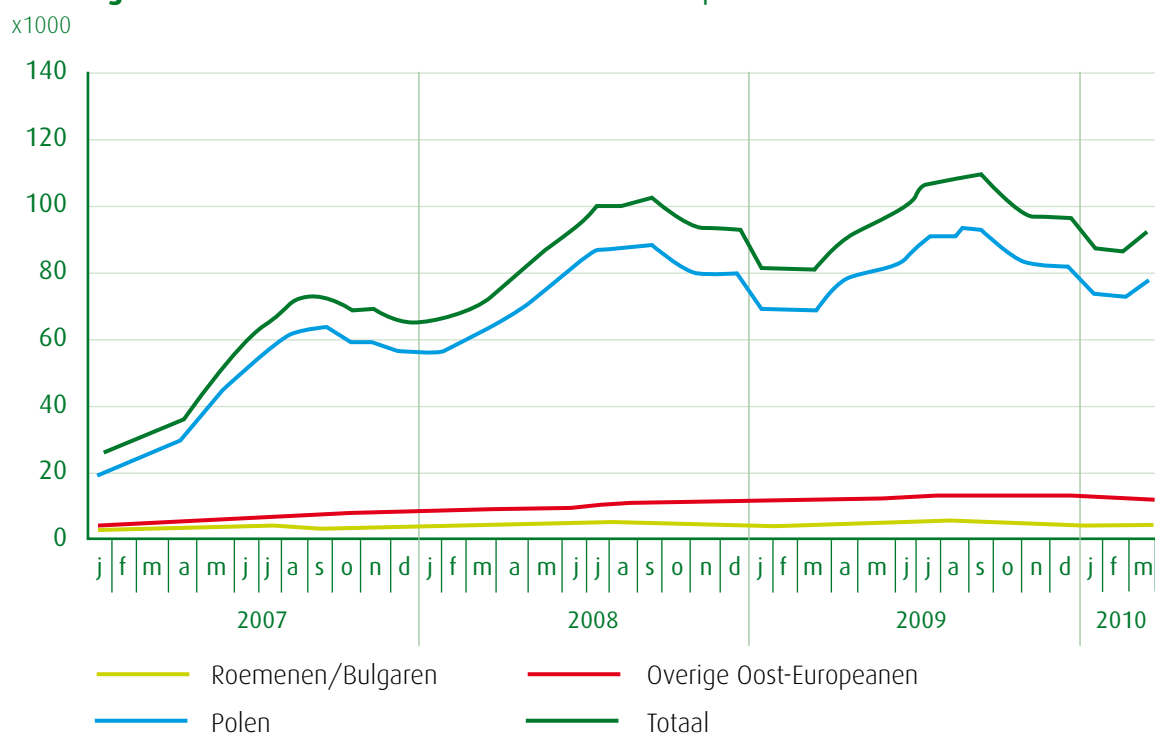
betekenis. Maar door middel van Europese en internationale regelgeving kunnen internationaal opererende banken verplicht worden meer geld in kas te houden en minder complexe en riskante beleggingen aan te gaan. Inmiddels zijn het toezicht en de kapitaaleisen die aan banken worden gesteld al aangescherpt. Hierbij is rekening gehouden met het feit dat banken nog wel geld moeten kunnen blijven uitlenen aan bedrijven, die dit nodig hebben voor investeringen.

Vrij verkeer van arbeid

Het vrij werknemersverkeer betekent een verbod op discriminatie tussen werknemers uit EU-lidstaten. Dit geldt ook voor grenswerkers, die nog steeds in een ander land wonen. Voor werknemers uit Roemenie en Bulgarije mogen lidstaten echter een overgangsregeling treffen tot uiterlijk 1 januari 2014. Dit betekent dat Roemenen en Bulgaren een tewerkstellingsvergunning en arbeidsmarkttoets nodig hebben om te mogen werken in een andere EU-lidstaat. In Nederland wordt de volledige overgangstermijn aangehouden. Voorlopig hebben Bulgaren en Roemenen zodoende nog altijd geen vrije toegang tot de Nederlandse arbeidsmarkt.

In de groente- en fruitsector wordt veel gebruik gemaakt van de mogelijkheid om werknemers uit andere landen aan werk te helpen. Dit jaar wordt het aantal werknemers in Nederland die uit Midden- en Oost-Europese landen komen geschat op 125.000.²¹ Het exacte aantal is niet bekend omdat een groot deel van hen niet staat ingeschreven bij de gemeente.²² Bovendien is het aantal werknemers uit Midden- en Oost-Europa sterk seizoensafhankelijk. In figuur 1 is een piek te zien rond de zomermaanden, wanneer in de land- en tuinbouw veel uitzendkrachten actief zijn.

Figuur 1: aantal werknemers uit Midden- en Oost-Europese landen

Tijdelijke arbeidsmigranten uit de Midden- en Oost-Europese landen zijn in de Nederlandse land- en tuinbouwsector zeer gewild. Op dit moment werkt bijna een kwart van hen in deze sector.²³ Het aantal Nederlandse werklozen dat aan de slag wil in de land- en tuinbouw is klein, onder meer omdat zij aanspraak kunnen maken op een bijstandsuitkering van 660 Euro per maand. Voor de veelal jonge werknemers uit Midden- en Oost-Europa biedt het werken in Nederlandse land- en tuinbouw juist kans op een redelijk inkomen. Arbeidsmigratie uit deze regio zal naar verwachting echter dalen. De economieën van de meeste Midden- en Oost-Europese landen zijn de laatste tien jaar sterk gegroeid waardoor loonsverschillen kleiner worden en migratie naar Nederland minder aantrekkelijk wordt. Daarnaast hebben Duitsland en Oostenrijk per 1 mei 2011 de grenzen geopend voor migranten uit Midden- en Oost-Europese landen (die in 2004 zijn toegetreden) waardoor minder arbeidsmigranten naar Nederland zullen trekken.

In de toekomst bestaat er mogelijk een nog grotere behoefte aan arbeiders uit Midden- en Oost-Europese landen in Nederland vanwege het toenemende aantal hoger opgeleiden in Nederland. Daarnaast wordt door de vergrijzing in 2025 een tekort van 1 miljoen arbeidskrachten voorspeld. Op dit moment heeft de tuinbouw sector jaarlijks al 20.000 nieuwe arbeidskrachten nodig. Wie moeten deze plekken gaan opvullen? Volgens de bond van uitzendbureaus (ABU) zal deze ontwikkeling voor bedrijven in ondermeer de land- en tuinbouwsector leiden tot grote problemen. Gezien het oplopende tekort aan werknemers in de groente- en fruitsector, is het dus jammer dat de Bulgaren en Roemenen hier voorlopig niet aan de slag mogen.

Box 5: knelpunten in het functioneren van de interne markt

- De handhaving van Europese regels verdient meer aandacht, zoals onlangs bleek bij de EHEC crisis
- Zolang er nog geen EU breed octrooi is ingevoerd, kost een octrooi voor 27 EU-landen nu nog 11 tot 13 keer meer dan een octrooi voor respectievelijk de VS en Japan²⁴
- EU regels voor de nieuwe cisgenese techniek zijn nodig om te voorkomen dat wat mag in één land in andere landen verboden is
- Het wegnemen van handelsbarrières in de dienstensector en het creëren van een gezamenlijke digitale markt voor internetdiensten kan 800 miljard Euro opleveren
- Er kunnen nog meer vacatures in de tuinbouwsector worden vervuld als de interne markt voor arbeid nog vrijer zou worden

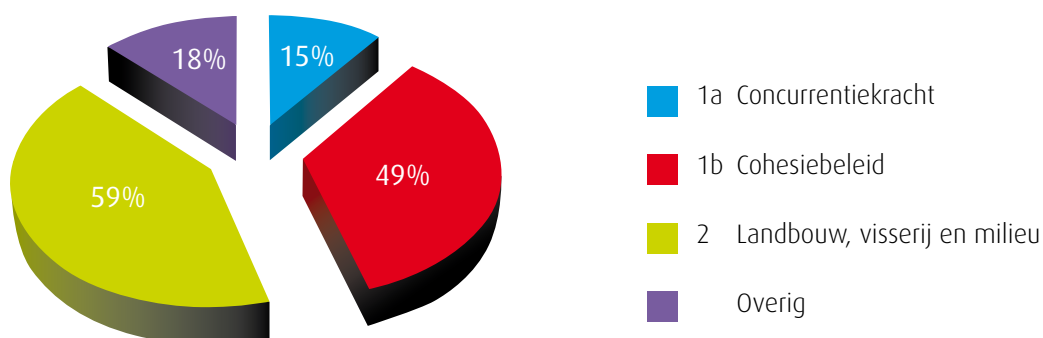

4 | Stimulerend Europees beleid is noodzakelijk

De Europese begroting bedraagt circa 1% van het Europees Bruto Nationaal Inkomen (BNI). Dit is veel bescheidener dan de begroting van de lidstaten, die doorgaans zo'n 40% bedragen van het respectievelijke BNI. Het CPB schat in dat onze schuldenlast beter te beheersen zou zijn als meer geld via de EU en minder geld via de nationale lidstaten zou worden uitgegeven.²⁵ De EU mag geen tekort in haar begroting hebben en heeft op dit moment geen schuld. De drie posten waar het meeste EU geld naar toe gaat zijn: het landbouwbeleid, het regionaal beleid en het onderzoeksbeleid (zie figuur 1). Deze terreinen zijn relevant voor de Nederlandse economie en de groente- en fruitsector in het bijzonder.

Er wordt vaak geklaagd over de zogenaamde nettobetalerpositie van Nederland. Het klopt dat wij sinds 1991 meer aan de EU afdragen dan dat we in de vorm van bijdragen uit EU-fondsen terugkrijgen. Nederland stond in 2010 3.864 miljard Euro af aan de EU en ontving tegelijkertijd 2.146 miljard Euro aan Europese steun.²⁶ Hiernaast draagt Nederland bijvoorbeeld relatief veel douanerechten af aan Brussel (1.749 miljard Euro). Dit komt door de geografische ligging van Nederland aan de buitengrenzen. Met name Schiphol en de Rotterdamse haven distribueren producten vanuit ons land naar de gehele Europese markt. Vanwege de Europese douane-unie is dit officieel Europees geld. Nederland heeft hiervoor een administratiekostenvergoeding van 583 miljoen Euro ontvangen, het op twee na hoogste bedrag in de EU. Daarnaast heeft Nederland er expliciet mee ingestemd dat Europees subsidiegeld voornamelijk naar de armere nieuwe lidstaten in Oost-Europa gaat, zodat zij hun economie kunnen versterken en daardoor ook meer Nederlandse producten kunnen kopen. In dit opzicht kan de nettobetalerpositie van Nederland dan ook worden gezien als een investering in Europa.

In de Nederlandse politiek is er sinds een aantal jaar een continue ijver, of zelfs obsessie, ontstaan om geld 'terug' te halen uit Europa. Sinds 2007 krijgt Nederland een jaarlijkse korting van een miljard Euro op haar afdrachten en het is waarschijnlijk dat dit ook in de onderhandelingen over een nieuwe begroting voor de periode 2013-2018 gehandhaafd blijft. Het blijven hameren op de centen heeft de Nederlandse reputatie echter weinig goed gedaan. Zeker in een economische crisis is het belangrijk om de Europese interne markt verder vorm te geven, om zo de economische groei, werkgelegenheid en verzwakte overheidsfinanciën weer op orde te krijgen.²⁷ Daarvoor is het van belang dat het Europese geld wordt uitgegeven aan zaken die daaraan bijdragen en die bovendien goed zijn voor Nederland.

Figuur 2: EU-uitgaven 2010

Genoeg te eten dankzij het Europees landbouwbeleid

Het Europees landbouwbeleid zorgt ervoor dat de productiviteit toeneemt, de markten stabiel zijn en Europa zelfvoorzienend is wat voedsel betreft. Het beleid bestond in eerste instantie vooral uit het geven van subsidies voor producten. Dit heeft geleid tot overschotten (de zogenaamde boterbergen en wijnmeren) met als gevolg dat de productsubsidies zijn verminderd.

De Nederlandse groente- en fruitsector krijgt bijvoorbeeld nu nog zo'n 90 miljoen Euro aan Europese subsidies²⁸, een slordige 5.700 Euro per teler per jaar.²⁹ Zij krijgen dit geld overigens niet direct, want het wordt uitgekeerd aan de producentenorganisaties, die het enkel aan bepaalde doeleinden en onder voorwaarden mogen besteden. Dankzij de gelden worden groente en fruit bijvoorbeeld niet meer apart aangeleverd door telers bij de distributiecentra, maar worden zij middels collectietransport opgehaald. De gelden ondersteunen ook pioniers, waardoor technologische ontwikkelingen zoals groeilicht en het gebruik van aardwarmte in kassen werden gestimuleerd.

Hoewel er veel aandacht is voor de negatieve effecten van het Europese landbouwbeleid, zou juist meer waardering op zijn plaats zijn voor het feit dat Europa zelfvoorzienend is op het gebied van voedsel. Dit is een zegen in een tijd waarin sterke prijsschommelingen op voedselmarkten tot veel onrust lijdt en Afrikaans landbouwgrond door speculanten wordt opgekocht.³⁰ Daarnaast is de opbrengst per hectare en de kwaliteit van het Europese voedsel hoog. Europese innovaties in de land- en tuinbouwsector zijn daarmee belangrijke exportproducten en dragen hun steentje bij om tegemoet te komen aan de stijgende behoefte aan voedsel door de groeiende wereldbevolking.

Onlangs presenteerde de Europese Commissie voorstellen voor een herziening van het Europees landbouwbeleid. Op dit moment onderhandelen de EU-lidstaten en het Europees Parlement hierover. De verwachting is dat in 2013 nog slechts 33% van de EU-begroting naar landbouw gaat,

terwijl dit 71% was in 1984.³¹ Daarbij zal de landbouwsector duurzamer moeten worden. Daarom krijgen boeren meer directe inkomenssteun en minder subsidie voor productie. Daarnaast komt er meer geld voor plattelandsontwikkeling, en subsidies om goedkoper te kunnen exporteren worden nagenoeg afgebouwd. Met deze regelingen wil de EU milieuvriendelijke maatregelen in de landbouwsector stimuleren. Ook komen er extra potjes voor jonge boeren en voor extra onderzoek en innovatie om de sector verder te ontwikkelen.

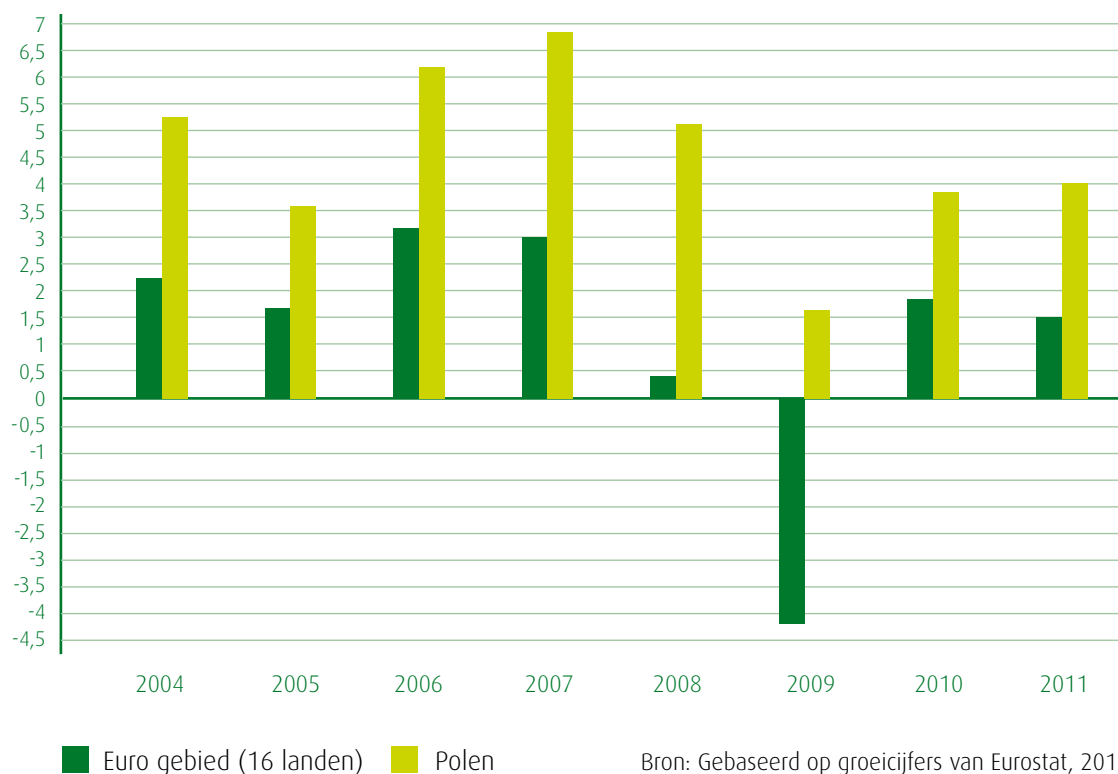
Europees geld wordt bij voorkeur verdeeld via organisaties van de sector, zoals bijvoorbeeld coöperaties of producentenorganisaties. Hierdoor werken producenten meer samen, wat hun marktpositie versterkt ten opzichte van de supermarkten. Voor Nederland, waar telers traditioneel goed georganiseerd zijn³², betekent dit dat geld uit Brussel ook daadwerkelijk kan worden benut. In andere landen gaat dit soms minder goed, omdat producenten daar in lagere mate verenigd zijn en het ze daardoor slechter lukt om de diverse Europese fondsen optimaal te benutten. In de nieuwe voorstellen is overigens meer geld vrijgemaakt voor crisissituaties. Dit onderstreept de wens van de EU om het kwaliteitsimago van de Europese landbouw te bewaken. Dit imago is van groot belang voor de Europese en internationale markten.

Steun voor arme regio's versterkt de economische groei en infrastructuur

Het regionaal beleid is gericht op versterking van armere regio's onder andere door te investeren in infrastructuur. Dit is niet alleen goed voor de ontwikkeling van hun economie, maar op deze manier ontstaan er ook nieuwe afzetmarkten voor andere EU-lidstaten. De aanleg van wegen in de nieuwe EU-lidstaten is bijvoorbeeld van groot belang voor de afzet van verse producten als groente en fruit en voor de Nederlandse transportsector. De kern van deze fondsen is om achtergestelde landen en regio's beter op te nemen in de Europese economie.

Kort na de uitbreiding van de EU oostwaarts in 2004 groeiden economieën van de nieuwe lidstaten in 2005 al zo sterk dat zij de groei van de gehele EU een enorme impuls gaf. Tegenover een gemiddelde groei van 1,8% in de Eurolanden stond een groei van maar liefst 4,6% voor de in 2004 toegetreden EU-lidstaten. Over de afgelopen acht jaar is nog duidelijker te zien hoe sterk de nieuwe EU-lidstaten groeiden. Waar de gemiddelde groei van het BNP over een periode van 2004 tot 2011 in de Eurozone 1,2% was, behaalde Estland over dezelfde periode een gemiddelde groei van 3,1%. Polen doorstond de crisis zo sterk dat, tegenover sterke dalingen in de gehele eurozone in 2009, het BNP er zelfs dat jaar bleef groeien (zie figuur 3). De gemiddelde groei van het BNP over de laatste acht jaar kwam er dan ook uit op 4,6%.

Het sterk groeiende Polen importeert overigens in toenemende mate uit Nederland. Op de lijst met de belangrijkste exportlanden van Nederland stond Polen een jaar voor de toetreding in 2003 nog op de veertiende plaats. In 2009 passeerde Polen in de Nederlandse exportcijfers China en Rusland en staat het op plaats acht.³³ Naast computers maken Nederlandse groente en fruit, samen met planten, geneesmiddelen en auto's, een zeer belangrijk deel uit van de export naar Polen.

Figuur 3: geïndexeerde groei van de Eurozone en Polen in volumes

Meer onderzoek en innovatie voor een duurzame toekomst

In 2010 ging 15% van de Europese begroting naar de post 'concurrentiekracht', oftewel investeringen in onderzoek en innovatie. Deze post helpt de Europese innovatiekracht te versterken, zodat de EU kan concurreren met de VS en opkomende reuzen zoals Brazilië, Rusland, India en China. Dit sluit aan bij de Europa 2020-strategie gericht op slimme en duurzame groei in de jaren tot 2020.³⁴ Voor de meerjarenbegroting 2014-2020 stelt de Commissie voor om het onderzoeks- en innovatiefonds met 25 miljard Euro te verhogen naar 80 miljard Euro.³⁵ Per Euro die Nederland nu afdraagt aan de post 'concurrentiekracht' krijgt het ook weer 1,05 Euro terug.³⁶ Als het Nederlandse topsectorenbeleid (waarvan tuinbouw er één is) goed op dit Europees beleid aansluit, kan dit een hefboomeffect teweegbrengen.³⁷ Traditionele ontvangers van deze gelden, zoals de universiteit van Wageningen, zullen hier dan nog meer van kunnen profiteren.

Box 6: de Europese vis wordt duur betaald?

- Europa kost circa 1% van ons Bruto Nationaal Inkomen en dat is een lage premie voor welvaart en stabiliteit
- De nettobetalerspositie van Nederland is een goede investering
- Het geld wordt vooral besteed aan de Europese voedselvoorziening, het economisch gezond maken van armere regio's en onderzoek en innovatie; dit zijn onderwerpen waar de tuinbouwsector volop van profiteert

5 | EUROpees geld

Eén munt heeft ons veel opgeleverd, aldus het CPB ongeveer een weksalaris per jaar erbij.³⁸ De interne markt zorgde na 1992 al voor een grote exportverhoging. In het eerste decennium van de jaren 2000 nam deze stijging nog verder toe. In de periode 2000-2010 steeg de waarde van export van groente met 90% en die van fruit met 300%. De combinatie van interne markt en de Euro hebben eraan bijgedragen dat Nederland inmiddels de zevende exporteur van de wereld is en dat deze exporten vooral naar andere EU-lidstaten gaan.³⁹ Ook voor groente en fruit geldt dat het decennium na de invoering van de Euro (2002-2010) een nog sterkere groei zag dan het decennium na de invoering van de interne markt (1992-2002). De groei van de export naar Frankrijk, Italië en Spanje in deze periode was bijvoorbeeld 214%, terwijl deze landen zelf veel groente en fruit produceren.

Een gemeenschappelijke munt vermindert valutarisico's. Voordat de Euro werd ingevoerd werden financiële transactiekosten in de EU geschat op 0,3 tot 0,4% van het BNP, oftewel 20-25 miljard Euro.⁴⁰ Bedrijven droegen het grootste deel van deze kosten. Zij hadden extra mensen in dienst voor transacties en moesten rekening houden met schommelingen van de koersen en zich daar eventueel tegen verzekeren. Daarnaast waren er kosten voor het omwisselen van valuta's. In zijn totaliteit wordt geschat dat de handel in Europa met 5% is toegenomen door de invoering van de Euro.⁴¹

De Euro maakt het eenvoudiger om binnen een groter gebied te zoeken naar de plaats waar tegen de laagste kosten wordt geproduceerd. Als landen met minder economische groei, zoals Griekenland, Ierland, Italië, Spanje en Portugal, hun munt zouden kunnen laten devalueren, dan waren Nederlandse en Duitse bedrijven daar nu te duur geweest. De Zwitserse Frank is bijvoorbeeld zo duur geworden, dat een product als Emmentaler kaas amper nog wordt verkocht. Daarnaast heeft de Euro ervoor gezorgd dat we een gelijk prijspeil hielden met de belangrijkste concurrent in de groente- en fruitsector, zoals Spanje.

Eurocrisis

De Eurocrisis is eigenlijk geen crisis van de Euro, maar van overheidstekorten. De overheidsschuld van de Europese landen gezamenlijk is lager dan die van de Verenigde Staten of Japan, maar afzonderlijke landen (Griekenland voorop) zitten zwaar in de problemen. Door de verwevenheid van onze economieën en financiële systemen zal dit ook voor Nederland gevolgen hebben. Het is mogelijk dat leningen aan Griekenland zullen moeten worden afgeschreven. Ook als de banken dit doen, heeft dit een effect op de Nederlandse economie. Onze regering stemt hiermee in omdat een stabiele Europese muntunie essentieel is voor onze economie, of het nu gaat om exporterende bedrijven of om Nederlanders met geld op spaarrekeningen en in pensioenfondsen.⁴² Het is daarom economisch veel 'aantrekkelijker' om landen met grote financiële problemen niet failliet te laten gaan.

Ook het uit de Euro zetten van landen biedt weinig soelaas. Er zal dan waarschijnlijk een enorme kapitaalvlucht uit de betreffende landen plaatsvinden en de schulden van de probleemlanden zullen enorm oplopen omdat die toch in (harde) Euros moeten worden terugbetaald.⁴³ Onder zulke omstandigheden zal niemand de (op)nieuw ingevoerde nationale munt willen accepteren en zal de export naar het betreffende land stilvallen. Het risico bestaat vervolgens dat de Euro als schaduw-munt gehandhaafd zal blijven.

Ook een terugkeer naar de gulden is geen optie, omdat dit vergelijkbare risico's met zich meebrengt. Dat zou dramatische gevolgen hebben voor de Nederlandse economie. Volgens het economisch bureau van de ING zou de Nederlandse economie met 10% in twee jaar krimpen als de Euro uiteen zou vallen.⁴⁴ De export zou met 25% dalen en de werkloosheid zou oplopen van de huidige 5,8% procent naar 10%. De dekkingsgraad van pensioenfondsen zou onder de 80% komen en de huizenmarkt zou verder verslechteren. Ook de economische onderzoekers van de Rabobank zijn extreem somber over het 'terugkeren naar de gulden' scenario.⁴⁵

Het is daarom een beter idee om probleelanden, zoals Nederland heeft voorgesteld, onder curatele van Brussel te plaatsen. Dit betekent dat voor de begrotingsregels van de Europese lidstaten hetzelfde gaat gelden als voor alle andere afspraken die deze landen in Brussel maken. Als ze niet worden nageleefd volgen er sancties. Dus niet alleen bedrijven, maar ook landen die begrotingsregels overtreden, krijgen te maken met de arm van Brussel. Dit kan ertoe bijdragen dat zij hun sociaaleconomisch beleid op dusdanige wijze hervormen dat ze weer concurrerend worden. Vervolgens kan dit weer positieve gevolgen hebben voor hun koopkracht en de welvaart van de gehele Europese Unie, inclusief Nederland.

Voordat zo'n nieuw regime kan worden ingevoerd zal het eerst de uitdaging zijn om de huidige Eurobrand te blussen. Te beginnen met het op orde krijgen van de Griekse en Italiaanse staatsfinanciën en het bewerkstelligen van economische groei in die landen. Overigens is het goed om te beseffen dat ook landen die niet in de Eurozone zitten last hebben van de crisis in Griekenland; ook hun banken hebben Griekse staatobligaties in bezit, en ook zij hebben veel last van de schommelende wisselkoersen. Europa biedt middelen om de situatie onder controle te krijgen, zoals het steunfonds (EFSF), dat waarschijnlijk wordt omgezet in het Europese stabiliteitsmechanisme.

Box 7: Euro redden is de moeite waard

- De Euro heeft de export van groente en fruit een enorme impuls gegeven. De groei in de periode 2002-2010 was zelfs groter dan de groei die ontstond door de invoering van de interne markt (1992-2002)
- Het CPB schat in dat de Euro ons ongeveer een weesalaris oplevert
- Teruggaan naar de gulden heeft dramatische gevolgen voor Nederland
- Landen die buiten de muntunie zijn gebleven zoals Zwitserland lijden ook aan de gevolgen van de financiële crisis
- Het is onvermijdelijk dat landen die hun eigen financiën niet op orde krijgen onder curatele van Brussel worden gesteld

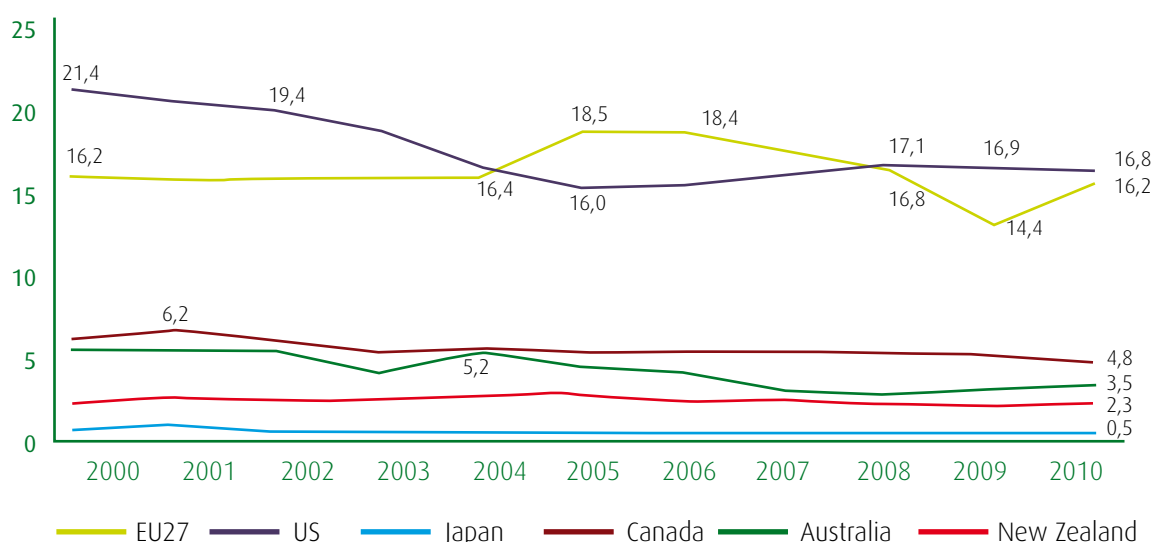
6 Een maatje groter in de wereld

Sinds 2007 is niet de VS, maar de EU de grootste economie van de wereld. Als naar de landen afzonderlijk wordt gekeken, volgt Nederland op de 22ste plaats.⁴⁶ De strategische ligging van Nederland in de EU levert onze economie veel extra investeringen op uit derde landen.⁴⁷ Rotterdam is dé Europese haven die veel banen en economische groei oplevert. Vroeger poogde men de welvaart te vergroten door middel van buitenlandse veroveringen. Europa laat zien dat samenwerking tussen landen aanzienlijk meer welvaart en politieke stabiliteit oplevert. Er zijn de laatste decennia geen oorlogen meer geweest tussen het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Duitsland. Zelfs de laatste tanks gaan in Nederland nu de deur uit, hetgeen aangeeft dat de regering de kans op oorlog met buurlanden uitsluit.

Samen staan we sterker

Nederland is in economisch opzicht een behoorlijke speler, maar in politiek opzicht zijn wij een klein land met relatief kleine krijgsmacht en weinig inwoners. In internationaal overleg, zowel in de richting van grote spelers zoals de VS, China en Brazilië, als in internationale organisaties, staan we sterker door samen met de Europese partners op te trekken. Als Europa internationaal als één blok optreedt, kan zij haar economische en politieke spierballen omzetten in invloed. Europa is immers de grootste economie ter wereld en de op twee na grootste exporteur van agrarische producten, na de VS (zie figuur 4).

Figuur 4: export van agrarische producten

Op veel onderwerpen is Nederland ook verplicht om in EU-verband op te treden omdat er op die onderwerpen gezamenlijke Europese regels zijn, zoals bijvoorbeeld op het gebied van grenstarieven. Het zou inconsistent zijn als de Belgen andere afspraken met de Amerikanen mogen maken over hun grenstarief, aangezien er tussen België en haar buurland Nederland geen grenzen meer zijn. Om dit te voorkomen heeft het Europese Hof van Justitie bepaald dat op terreinen waar Europese regelgeving bestaat, internationaal gezamenlijk moet worden opgetrokken.

Zo doet de Europese Commissie het woord voor de lidstaten tijdens onderhandelingen in de Wereldhandelsorganisatie.

De Europese Commissie ziet erop toe dat EU-lidstaten geen internationale afspraken maken die strijdig zijn met Europese regels. Dit zou de interne markt ernstig kunnen ondermijnen. Het is nog wel mogelijk om derde landen ervan te overtuigen om jouw producten te kopen. Dit gebeurde onlangs toen Nederland de Russen overhaalde haar groente- en fruitproducten weer te accepteren kort na de EHEC-crisis, omdat deze aantoonbaar veilig waren. Echter, ook hier was het goed dat de Europese Commissie namens de EU de echte afspraak maakte, want dit biedt minder mogelijkheden voor Rusland om Europese landen tegen elkaar uit te spelen.

Via internationale handelsregels worden nieuwe markten geopend

Als Rusland al eerder lid was geweest van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) dan had de EU in 2011 een zaak kunnen maken van het sluiten van de grenzen voor Europees groente en fruit. Het land is echter pas in december 2011 toegetreden, hetgeen de EU overigens jarenlang actief heeft aangemoedigd. Landen die lid zijn van de WTO kunnen namelijk niet zomaar hun grenzen sluiten voor buitenlandse producten. In het geval van de EHEC- crisis zou het lastig zijn geweest om aan te tonen dat Europese producten daadwerkelijk besmet waren. De WTO kijkt namelijk ook naar internationaal afgesproken voedselveiligheidsstandaarden om te bepalen of het legitiem is dat de grenzen dicht gaan. Als een zaak gewonnen wordt in de WTO mag de gedupeerde partij de grenzen sluiten voor producten uit het land dat onterecht de grenzen had gesloten. Dit mag voor een bedrag dat gelijkgesteld wordt aan de geleden schade.

Export van Europese standaarden

Nederland is samen met de andere EU-lidstaten en op basis van één gezamenlijk EU- standpunt ook zeer actief in andere internationale organisaties en verdragen, zoals de VN Voedsel en Landbouworganisatie (FAO), de Arbeidsorganisatie (ILO) en de internationale milieuverdragen. Specifieke voedselveiligheidsstandaarden worden afgesproken in de Codex Alimentarius Commissie en kwaliteitsnormen in de VN Economische Commissie voor Europa.⁴⁸ Het streven van Nederland en de EU is om in deze verbanden de vaak hogere standaarden af te spreken die gelden in onze markt. Dit maakt het lastiger voor andere landen om een betere concurrentiepositie te verwerven door lagere standaarden te hanteren.

Voor Europese bedrijven creëert het vastleggen van hogere standaarden nieuwe kansen, omdat zij al langer voldoen aan de strikte normen van de EU. Daarnaast hebben zij hun eigen standaarden om kwaliteit en duurzaamheid te bevorderen. Door bedrijven in andere landen worden de Europese standaarden vaak overgenomen, omdat dit een vereiste is om te kunnen exporteren naar de EU als grootste markt ter wereld. De standaarden hebben dus ook een rol in het bevorderen van een gelijk speelveld voor bedrijven, een schoon milieu, veilig voedsel en sociale arbeidsomstandigheden op wereldschaal. Een voorbeeld in de groente –en fruitsector zijn de EurepGAP richtlijnen, die gelden voor voedselproducenten die aan grote Europese supermarkten leveren en die in 2007 zijn omgedoopt tot GlobalGAP richtlijnen. Begonnen als een Europees initiatief zijn deze standaarden nu de internationale norm geworden.

Europese hulp en handelsrelaties voor armere landen

Naast het 'exporteren' van de hogere Europese standaarden zet de EU zich ook op een rechtstreekse manier in voor het vergroten van de welvaart in andere landen. Dit gebeurt via handelsverdragen en hulpinstrumenten. De grootste welvaartsvoordelen zijn te behalen uit een goede ontwikkeling van landen die grenzen aan de EU, zoals Oekraïne, Egypte en Marokko. Deze landen ontvangen zogenaamde nabuurschapfondsen om onder andere de Europese standaarden in te voeren en hun rechtstaat te versterken. Hetzelfde geldt voor toetredingslanden als Turkije en de landen op de Westelijke Balkan.

Ook armere landen die niet aan de EU grenzen ontvangen hulp, bijvoorbeeld voor het opzetten van instanties die kunnen toezien op het gebruik van pesticiden bij de productie van tomaten. Voor de allerarmste landen zijn tevens alle tarieven afgeschaft, waardoor zij makkelijker hun producten naar Europa kunnen exporteren.⁴⁹ Daarnaast zijn de EU en zijn lidstaten op dit moment de grootste donor van ontwikkelingsgelden ter wereld. De hulp van de EU was met 48,2 miljard euro in 2009 goed voor ruim de helft van de officiële ontwikkelingshulp wereldwijd.⁵⁰

Box 8: via Europa naar het wereldtoneel

- Nederlandse handelsbelangen worden in de eerste plaats door Brussel behartigd
- Samen staan we sterker dan alleen. Als EU-lidstaten in internationaal overleg gezamenlijk optreden, kunnen zij de economische en politieke spierballen van de EU omzetten in invloed
- Door Europese standaarden ook internationaal vastgelegd te krijgen wordt niet alleen bijgedragen aan een betere wereld, maar ook aan eerlijkere concurrentieverhoudingen

7 | Conclusie: Het Nederlandse belang in Europa

De huidige beeldvorming is dat de EU slecht functioneert en dat de huidige Eurocrisis hiervan het voorbeeld bij uitstek is. Dit rapport laat zien dat Europa Nederland juist veel oplevert en dat er de afgelopen jaren reeds veel bereikt is (zie Box 9).

Box 9: wat is er de afgelopen 20 jaar bereikt?

- Na de afschaffing van grenstarieven in de EU werd de regelgeving geharmoniseerd, waardoor bedrijven aan dezelfde eisen moeten voldoen in alle lidstaten
- Grenscontroles werden afgeschaft, waardoor goederen, diensten, kapitaal en personen zich vrij kunnen bewegen door de EU
- Met de invoering van de Euro steeg de export in groente en fruit nog harder dan al het geval was na de invoering van de interne markt
- EU-gelden dragen aanzienlijk bij aan innovatie in de groente- en fruitsector
- Door de interne markt hebben doorvoerhavens als Rotterdam en Schiphol een enorme groei kunnen doormaken
- De uitbreiding heeft afzetmarkten vergroot en toegang gecreëerd tot goedkope arbeid uit Europese landen
- Nederland kende een ongekende periode van vrede, veiligheid en stabiliteit
- De EU is één van de oprichters en steunpilaren van de Wereldhandelsorganisatie, die ervoor zorgt dat landen niet zomaar de grenzen kunnen sluiten voor Nederlandse producten
- De EU promoot haar voedselveiligheid- en milieustandaarden in verdragen met andere landen en in internationale organisaties, waardoor de handel gezonder, duurzamer en eerlijker wordt en Europese bedrijven concurrerend kunnen blijven

Desondanks staat de steun voor Brussel in Nederland onder druk. In internationale media wordt ons land steeds vaker aangehaald als het 'enfant terrible' van Europa. Ook ingewijden geven aan dat het Eurokritische optreden van Nederland in debatten over de Euro, uitbreiding, etc. schadelijk is voor onze invloed in Brussel.⁵¹

Recentelijk heeft Nederland het geschonden imago opgepoetst door met een constructief voorstel te komen voor een Eurocommissaris die nationale begrotingen kan controleren als er ontsporingen dreigen. Hieruit blijkt dat de Nederlandse regering wel degelijk duidelijk kiest voor een goed werkend en betrouwbaar Europa. Ook de Nederlandse vertegenwoordigers van de werkgevers en werknemers vragen om een ondubbelzinnige keuze voor Europa (zie box 10). Hetzelfde geldt voor de CEOs van vijf Nederlandse multinationals. Deze industriëlen riepen de Europese regeringsleiders op tot een daadkrachtige aanpak van de Eurocrisis in december 2011.⁵²

Box 10: vertegenwoordigers van Nederlandse werkgevers en werknemers kiezen voor Europa

“Die keuze is voor ons vanzelfsprekend. Europese samenwerking heeft Nederland in het verleden heel veel opgeleverd, en moet dat in de toekomst blijven doen. Het voor alle burgers essentiële vooruitzicht op duurzame groei en werkgelegenheid is alleen door die samenwerking veilig te stellen.”⁵³

Vanuit het Nederlands belang is er dan ook op een aantal terreinen duidelijk behoefte aan meer Europa. Uit dit onderzoek blijkt dat dit eens te meer geldt voor de groente- en fruitsector. Voor een stabiel ondernemingsklimaat zou het goed zijn als meer bevoegdheden zouden worden overgedragen aan Brussel. Een aantal voorbeelden hiervan worden genoemd in Box 11.

Box 11: meer Europa, niet minder

- Nederland heeft behoefte aan meer en betere Europese regelgeving, zodat het inzicht in de productieketen van voedsel wordt vergroot en het er bij de uitbraak van ziektes meteen duidelijk is waar actie moet worden ondernomen
- Het moet eenvoudiger en goedkoper worden om in Europa patenten (octrooien) aan te vragen. Dit vraagt om vereenvoudigde en geharmoniseerde regelgeving in de EU
- Nederland wil een Eurocommissaris voor begroting die landen met grote financiële problemen onder curatele kan plaatsen
- Nederland heeft er baat bij dat de interne markt voor (internet)diensten verder wordt geliberaliseerd

Al met al heeft Europa de Nederlandse economie, en zo ook de groente- en fruitsector, geen windeieren gelegd. Het gaat hier om een lange-termijn-relatie die onderhoud vergt en waarover nog lang gediscussieerd kan worden. Dit rapport heeft een overzicht gegeven van de voordelen van het EU lidmaatschap voor consumenten en het bedrijfsleven. Het geeft inzicht waarin Europa zijn geld investeert, wat de Euro Nederland oplevert en hoe de EU internationaal voor Nederland opkomt. Het is daarmee een kennisbron over de gevolgen van Europese integratie voor de Nederlandse economie en de groente- en fruitsector in het bijzonder. Als algemene conclusie kan worden gesteld dat het niet terecht is Brussel te verwijten bemoezuchtig te zijn, maar dat Nederland beter door kan gaan met zaaien op de Europese akkers, zodat nog veel goeds geoogst kan worden in de toekomst.

Bronnen/geraadpleegde literatuur:

- ¹ In 1983 had de Rotterdamse haven een totale aan- en afvoer van 233.883.000 ton, welke in 2010 was opgelopen tot 429.926.000 ton (cf. PortofRotterdam.com); De netto omzet van luchthaven Schiphol verdubbelde in twaalf jaar van €553 miljoen in 1998 tot €1180 miljoen in 2010 (cf. jaarverslagen Schiphol).
- ² Cijfers van het Productschap Tuinbouw.
- ³ Aldus cijfers van het Productschap Tuinbouw was de getotaliseerde financiële waarde van de export van groente en fruit naar Frankrijk, Italië en Spanje in 1992 284 miljoen Euro, in 2002 334 miljoen Euro en in 2012 713 miljoen Euro.
- ⁴ Europese Commissie, Eurobarometer Survey 2011 (mei).
- ⁵ Minister van Buitenlandse Zaken (2011), Staat van de Europese Unie 2011-2012. 'Nederland in Europa, Europa in de wereld. Realistisch en doelgericht'.
- ⁶ Adviesraad Internationale Vraagstukken (2005), 'Nederland in de veranderende EU, Navo en VN'.
- ⁷ CPB (2008), The Internal Market and the Dutch Economy (De Interne Markt en de Nederlandse Economie), Den Haag: Centraal Plan Bureau, pp. 70.
- ⁸ In 2004 werd een boete van 497 miljoen Euro opgelegd en in 2008 werd deze boete verhoogd tot 899 miljoen Euro.
- ⁹ CPB (2008), The Internal Market and the Dutch Economy (De Interne Markt en de Nederlandse Economie), Den Haag: Centraal Plan Bureau, pp. 7 en 15.
- ¹⁰ McKinsey Global Institute (2010), Beyond Austerity: a path to economic growth and renewal in Europe.
- ¹¹ Nederlandse regering (2011), Staat van de Europese Unie 2011-2012, "Nederland in Europa, Europa in de Wereld – Realistisch en doelgericht", Den Haag, 20 september 2011, pp. 4.
- ¹² Pelkmans, J. (2012), De Interne Markt, in Schout, J.A. en J.Q. Rood (eds.), De Nederlandse Europese perspectieven, Clingendael.
- ¹³ Belangrijk hiervoor waren respectievelijk het Verdrag van Rome (1957), de Europese Akte (1986) en het Schengenverdrag (1985).
- ¹⁴ Bron voor Groene Economie – Wereldoplossingen voor werelduitdagingen, Topsectoradvies Tuinbouw en uitgangsmaterialen.
- ¹⁵ Cijfers aangeleverd door het Productschap Tuinbouw.

- ¹⁶ Monti, M. (2010), A New Strategy for the Single Market. At the Service of Europe's economy and society, p. 50.
- ¹⁷ idem.
- ¹⁸ Towards a European Consensus on Growth. Report of the Polish Presidency of the Council of the European Union, 2011, pp. 27.
- ¹⁹ HM Government (2011), Let's choose growth, London; BIS Department for Business, Innovation & Skills (2011), The economic consequences for the UK and the EU of completing the Single Market, BIS Economics Paper No. 11. Pp 10-13.
- ²⁰ Towards a European Consensus on Growth, Report of the Polish Presidency of the Council of the European Union, 2011, pp. 25
- ²¹ Centraal Bureau van Statistiek (2011), 'Meer werknemers uit Midden- en Oost-Europa'.
- ²² Brief van minister Kamp aan de Tweede Kamer van 14 april: Vrij verkeer werknemers uit de nieuwe EU- lidstaten, kamerstuk 29407-118, pp. 3.
- ²³ Rabobank (2011), 'Zonder Bulgaren en Roemenen geen beschuit met aardbeien'
- ²⁴ Bruno Van Pottelsberghe de la Potterie and Didier François, The Cost Factor in Patent Systems, werkdocument van de Vrije Universiteit Brussel WP-CEB 06-002, Brussel 2006, blz. 17 e.v.
- ²⁵ CPB (2011), Europa in crisis, Uitgeverij Balans.
- ²⁶ 'Europese Commissie (2011), 'Financial report for financial year 2010', <http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/2010/fin_report/fin_report_10_en.pdf>, (geraadpleegd 2 januari 2012), pp. 73.
- ²⁷ 'Staat van de Europese Unie 2010-2011', Minister van BuZa Drs M. J. M. Verhagen, <<http://www.minbuza.nl/dsresource?objectid=buzabeheer:250745&type=org>> (21 september 2010; geraadpleegd 1 november 2010) 4.
- ²⁸ Zie hiervoor: EU Verordening Nr. 1182/2007 (specifieke voorschriften voor de sector groenten en fruit), Verordening Nr. 1234/2007 (integrale gemeenschappelijke markt ordening) en Uitvoeringsverordening 543/2011
- ²⁹ In deze berekening wordt uitgegaan van 15771 bedrijven waar groente en fruit wordt geteeld.
- ³⁰ Brown, L. (2011), The New Geopolitics of Food, Foreign Policy May/June.
- ³¹ Europe's farm reform off to Rocky start, Euractiv.com, 14 October 2011.

- ³² Bunte, F. et. al. (2011), Marktbeleid voor groenten en fruit. Aanbevelingen voor een Gemeenschappelijke Marktordening na 2013, Den Haag: Landbouw Economisch Instituut (LEI) Wageningen UR.
- ³³ Polen: steeds belangrijker exportland, CBS, 21 januari 2011, <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/internationale-handel/publicaties/belangrijkste-handelspartners-nederland/2011-polen-ih-2009.htm>
- ³⁴ European Commission (2010), Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, COM(2010) 2020 final, Brussels, 3.3.2010.
- ³⁵ European Commission (2011), A Budget for Europe 2020, COM(2011) 500 final, Brussels, 29.6.2011.
- ³⁶ European Commission (2011), EU budget 2010: Financial Report, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011.
- ³⁷ Adviesraad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid (2011), Scherp aan de wind! Handvat voor een Europese strategie voor Nederlandse (top)sectoren, Advies 77, Quantes: Rijswijk, augustus 2011.
- ³⁸ CPB (2011), Europa in crisis, Uitgeverij Balans.
- ³⁹ ING (2011), Dutch trade: more European than global: Dutch international trade after two decades of globalization, December.
- ⁴⁰ Europese Commissie (2007), One Currency for one Europe – The Road to the Euro, p. 17.
- ⁴¹ Baldwin, R., et al. (2008), Study on the Impact of the Euro on Trade and Foreign Direct Investment, European Economy Economic Papers 321, European Commission DG Economic and Financial Affairs.
- ⁴² Nederlandse regering (2011), Staat van de Europese Unie 2011-2012, “Nederland in Europa, Europa in de Wereld – Realistisch en doelgericht”, Den Haag, 20 september 2011.
- ⁴³ Rabobank (2011), Als de euro zou vallen, Themabericht 2011/19.
- ⁴⁴ ING Economisch Bureau (2011), Opheffen euro breekt ons op – Handel en financiën maken Nederland kwetsbaar, 6 december; ING Financial Markets Research (2011), EMU Break-up. Pay Now, Pay Later, 1 December.
- ⁴⁵ Rabobank (2011), Zonder de euro is de gulden geen daalder waard, Themabericht 2011/18.
- ⁴⁶ CIA World Factbook Rank Order GDP, 2010.

- ⁴⁷ Hellema, D, Segers, M. and J. Rood (red.), *Bezinning op het buitenland – Het Nederlands buitenlands beleid in een onzekere wereld*, Clingendael Institute.
- ⁴⁸ Deze standaarden worden vervolgens omgezet in EU-standaarden die ook voor Nederland bindend zijn; voor de groenten- en fruitsector is dit bijvoorbeeld geregeld in verordening 1221-2008.
- ⁴⁹ Het zgn. ‘Everything But Arms’ initiatief geldt alleen voor de Minst Ontwikkelde Landen (MOLs).
- ⁵⁰ Jaarverslag 2010 over het ontwikkelingsbeleid en het beleid inzake externe bijstand van de Europese unie en de tenuitvoerlegging daarvan in 2009, Europese Commissie <[http://ec.europa.eu/europeaid/multimedia/publications/documents/annualreports/europeaid annual report 2010 highlights nl.pdf](http://ec.europa.eu/europeaid/multimedia/publications/documents/annualreports/europeaid_annual_report_2010_highlights_nl.pdf)> (september 2010; geraadpleegd op 1 november 2011).
- ⁵¹ Schout, J.A. (2012) Inleidend hoofdstuk in: Schout, J.A. en J. Q. Rood (eds), *Nederlandse Europese Perspectieven*, Clingendael.
- ⁵² Van Houten, F. (ceo Philips), Holman, P.(ceo Unilever), Sijbesma, F. (ceo DSM), Voser, P. (ceo Shell) en Wijers, H. (ceo AkzoNobel), *Een sterk land in één Europa*, Financieel Dagblad, 2 December 2011.
- ⁵³ Brief aan de Minister-President, afkomstig van de Sociaal Economische Raad (SER), VNO-NCW, FNV, MKB-Nederland, CNV, LTO en MHP, 5 oktober 2011.

Colofon

Opdrachtgever:

The Greenery

Auteurs:

Louise van Schaik, Hedwich van der Bij,
Arnout Mijs en Adriaan Schout

Grafisch Ontwerp:

Manon Jamin

Fotografie:

The Greenery

The Greenery B.V.

Postadres: Postbus 79, 2990 AB Barendrecht

Telefoon: +31(0)180 65 59 11

E-mail: info@thegreenery.com

Website: www.thegreenery.com

